

Značenje i uloga duhovnog vodstva u Crkvi

Roko PRKAČIN

Sažetak

Duhovno vodstvo u Crkvi kao pomoć u duhovnim pitanjima pojavljuje se već s prvim kršćanskim zajednicama. Ono je u Crkvi živjelo u raznim oblicima kroz cijelu njezinu povijest. U članku se pokazuju, s jedne strane biblijsko–crkveni, a s druge strane duhovno–teološki temelji duhovnog vodstva. Pomoć u duhovnim problemima pružali su kako svećenici tako i laici. Tek u 16. stoljeću duhovno vodstvo je postalo institucionalizirana služba za duhovni napredak i duhovnu formaciju. Povezano sa sakramentom pokore, postalo je ono usko vezano i uz svećeničku službu. Duhovno vodstvo su veoma unaprijedili mnogi sveci i duhovni vođe. U posljednje je vrijeme ono obogaćeno psihološkim znanostima, posebno u svojoj metodi i praksi. Tako je ono postalo, unatoč krizama koje ga potresaju, i u našim danima nezamjenljiva duhovna pomoć onima koji radikalnije žele kročiti putem kršćanske svetosti.

Uvod

Traženje duhovne pomoći i savjeta izvorna je čovjekova potreba koja se temelji na ljudskoj naravi. Iskustvo svjedoči da čovjek nije samodostatan, pogotovo to nije u duhovnim i religioznim problemima, pa očekuje i traži pomoć. Ljudi su se oduvijek utjecali pojedincima, koje su smatrali mudrijima i iskusnijima, za savjet i duhovnu pomoć. Tako su primjerice neki poganski filozofi obnašali, još prije kršćanstva, ulogu duhovnih savjetnika i učitelja duha.¹

Duhovno vodstvo koje se razvilo u Katoličkoj crkvi, iako ima sličnosti s vodstvom kod drugih naroda, ima posve novo značenje. Ono je u službi milosti koja gradi na naravi, te u službi Duha Svetoga po kojem se »staro« stvorenje preoblikuje u »novo« (2 Kor 5, 17). Ono označuje pružanje duhovne i vjerske pomoći vjernicima na putu kršćanske svetosti. Crkva je to činila kroz cijelu svoju povijest, bilo općenito preko svojih zajednica ili službenika, bilo pojedinačno preko pojedinaca.

Želimo govoriti o pojedinačnom duhovnom vodstvu. O njemu jer riječ »kad jedna vjernička osoba, iz želje za radikalnijim duhovnim životom, prima duhovnu

1 Grčki filozof Epikur (342.–271. pr. Kr.) smatrao se obveznim da zainteresiranima pruži duhovne i etičke savjete. A rimski pisac i filozof Seneka (4.–65.) svjetovao je učenicima ispit savjesti i duhovnu borbu protiv poroka.

pomoć koja ju upućuje, potpomaže i vodi u razlučivanju volje Božje na put kršćanske svetosti.² U svom punom obliku smatra se bilo kao duhovno očinstvo, bilo kao duhovno majčinstvo kojemu se zahvaljuje »rađanje« duhovne djece po Duhu Svetom. Takvo duhovno vodstvo ima svoje korijene u Bibliji i u duhovnom iskustvu Crkve.

Duhovno vodstvo u raznim oblicima koji uključuju evanđeoski sadržaj i dobrotoljnu stalnost prisutno je kroz cijelu povijest Crkve. Ova ga je preporučivala kao sredstvo za duhovni napredak. Ona ga je uvrstila kao crkvenu službu za duhovno dobro svih vjernika, a posebno za duhovnih napredak svojih službenika. A psihologija je unaprijedila metodu i praksu duhovnog vodstva, sačuvavši uvijek njegov svrhunaravni identitet.³

1. Doktrinalni temelji duhovnog vodstva

Sveto pismo iznosi razne oblike duhovne pomoći i daje mnoge savjete u vjerskim pitanjima. Kroz objavu su izneseni mnogi elementi i načini duhovnog vodstva. Biblija u tom smislu pruža bazu za duhovno vodstvo. Uz to je Crkva od početka u svojim zajednicama primjenjivala razne oblike duhovnog vodstva.

1.1. Duhovni učitelj

Već Stari zavjet ističe potrebu duhovne pomoći i traženja savjeta u onoga koji je duhovan. Tako autor Sirahove knjige piše: »Nego se uvijek obrati na pobožnika, o kome znaš, da vrši zapovijedi, koji je s tobom jedna duša i koji će s tobom plakati kada posrneš.« (Sir 37, 12–15). Isto tako Tobija upućuje svoga sina, da se okoristi valjanim savjetima i da ih redovito traži od onih koji su »mudri« (Tob 4, 18). Također se ističe povezanost jednih s drugima, kako bi mogli biti jedni drugima u pomoći: »Padne li jedan, drugi će ga podići; a teško jednomu! Ako padne, nema nitko da ga podigne« (Prop 4, 10).

U židovskoj pak tradiciji naziv »rabbi« označuje duhovnog učitelja. Već u vrijeme proroka, učenici bi se vezali uz svoga učitelja koji im je usmeno prenosio duhovno znanje i svjedočio primjerom. On je u prvom redu bio učitelj života (Iz 8, 16). A poimanje mudra čovjeka u Izraelu još je bliže našem shvaćanju duhovnog vođe. U mudrosnim se knjigama, naime, iznosi da se duhovni otac obraća svojim sinovima kako bi ih poučio putu mudrosti: »Poslušaj sine moj, pouku oca svoga i ne odbaci naputka svoje majke« (Pr 1, 8; usp. Pr 2; Sir 2, 3). Nisu oni zamjenjivali »Božju riječ« niti »Zakon«, nego su pokazivali njihovo konkretnu primjenu u životu. A sa svoje strane učenik je morao samo pažljivo slušati Božju riječ (usp. Iz 50, 4).

Na taj način, već u Starom zavjetu susrećemo duhovne savjetnike koje je nadahnjivao Božji Duh. Oni su usmeno prenosili duhovno znanje i tako postajali

2 BERNARD, Charles André, *L'aiuto spirituale personale*, Roma: Rogate, 1978, 21.

3 Usp. ANCILLI, Ermano, Direzione spirituale, u: *Dizionario di spiritualità dei laici*, Milano: Edizioni O. R., 1981, 233–239.

duhovni očevi. U kasnijem židovstvu duhovni učitelji su postajali učitelji Zakona i otvarali su vlastite škole, npr. Savao je učenik Gamaliela (Dj 22, 3).

A Isus u Novom zavjetu sa svojim učenicima primjenjuje i nadvisuje tradiciju. On je poseban »rabbi« i kod njega nema razlike između slušanja njegove riječi i riječi Božje (usp. Iv 14, 5). Kao Učitelj slobodno poziva koga hoće (usp. Iv. 1, 35); zove: »Pođi za mnom« (Mt 9, 9); tko god ga slijedi taj se s njime povezuje u vjeri i taj treba nositi »svoj križ« (Mt 8, 34); taj treba »piti kalež« (Mk 10, 38); taj će konačno primiti za nagradu kraljevstvo (usp. Mt 19, 28).

Nadalje, u Kristovom djelu otkupljenja i njegovu ispunjenju Očeve volje posebno je nazočan i Duh Sveti. Ovaj se pokazuje kako silazi nad Isusa u obliku »goluba« za vrijeme krštenja u Jordanu (Mk 1, 11) i »Duh ga nagna u pustinju« (Mk 1, 11–12). U čitavom djelovanju postoji duhovna sukladnost između Isusa i Duha. Uz to, Duh Sveti se pokazuje u Kristovom djelovanju kao onaj koji vodi u konkretnosti do ostvarenja Očeve volje. Kristovo duhovno djelovanje često se odnosilo na konkretnu duhovnu formaciju, npr. učio je učenike »moliti«, što je izrazita zadaća duhovnog vođe (Lk 11, 1). Tako u Isusovu djelovanju za spasenje duša susrećemo jednu paradigmu za pružanje duhovne pomoći i određene kvalitete toga djelovanja. To ga, uz ostalo, upravo razlikuje od svih drugih duhovnih učitelja.⁴

1.3. Sv. Pavao

Duboke tragove duhovnog vodstva susrećemo u poslanicama sv. Pavla. On preko poslanica vrši ulogu duhovnog vođe i iznosi također razne modele duhovnog vodstva.

U svojim pismima Timoteju Pavao posebno ističe da je istina temelj svake duhovne pomoći. Za njega istina nije neka apstrakcija. Ona je evanđelje koje mu je povjerio Isus Krist. On želi pokazati Timoteju da je istinit odnos između evanđelja i života, te ga dovesti do ostvarenja apostolske vjere: »A tko drugačije naučava i ne prijanja uza zdrave riječi, riječi Gospodina našega Isusa Krista, i nauk u skladu s pobožnošću, nadut je, puka nezalica; .« (1 Tim 6, 3–4). Taj nauk nije nešto ljudsko, nego je to božanska mudrost koju je Krist ostavio svojoj Crkvi. Zato se Timotej treba čuvati protivnog učenja i čuvati vjeru koju je primio »po Duhu Svetom koji prebiva u nama« (2 Tim 1, 13–14). Istinita nauka nalazi se u »Crkvi Boga živoga« koja je »stup i uporište istine« (1 Tim 3, 15). Tako Pavao pismeno vodi svog učenika Timoteja i upućuje ga na vjernije služenje Isusu Kristu.

I kratka poslanica Filemonu mali je tečaj duhovnog vodstva. Pavao ga poučava kako da se postavi kršćanski prema nekadašnjem robu Onezimu kojega je krstio (usp. Flm 12–16). Pavao vidi put koji može od posebne i teške situacije dovesti do tajne vjere te tu tajnu primijeniti na konkretni slučaj. To je uistinu bitna crta duhovne pomoći i duhovnog vodstva.

O duhovnom očinstvu kao modelu duhovne pomoći Pavao kaže: »Ta u Kristu Isusu po evanđelju ja vas rodih« (1 Kor 4, 15). To duhovno »rađanje« nastaje od toga što je Pavao poučavao Korinćane u vjeri i prenio im je novi život Duha koji

4 Usp. SCHULZ, Anselm, *Nachfolgen und nachahmen*, München: Kösel Verlag, 1962, 33–133.

ih suobličuje Kristu. A nježnost koju osjeća prema svojim kršćanima uspoređuje s »očinskom« i »majčinskom« nježnošću (1 Sol 2, 7–11). Upravo je duhovno očinstvo za Pavla postalo izraziti način duhovne pomoći i duhovnog vodstva. Tako je ustvari lik duhovnog oca zauzeo veliko značenje u duhovnosti prve Crkve.⁵

Međutim, može se postaviti pitanje o ispravnosti naziva *otac* koji se pripisuje čovjeku. Sam je Isus, naime, kazao: »Ni ocem ne zovite nikoga na zemlji jer je jedan Otac vaš — onaj na nebesima« (Mt 23, 9). No, valja znati da se duhovno očinstvo, a isto tako i duhovno majčinstvo, temelji na Božjem očinstvu koje je punina svih darova. »Da bi se shvatilo duboko značenje odnosnih naziva oca i sina, treba se sjetiti uporabe kršćanskog govora: naš je Otac Bog, a mi smo sinovi Božji po Duhu Svetom koji je Duh Oca i Sina.«⁶ Zato kad Pavao piše: »Dječice moja, koju ponovo u trudovima rađam, dok se Krist ne oblikuje u vama« (Gal 4, 19), on to »rađanje«, a onda i svoje očinstvo, pripisuje Duhu Božjem i njegovom djelovanju. Zato duhovno očinstvo u čovjeku može djelovati samo po dioništvu u božanskom očinstvu. Čovjek je suradnik u primanju milosti što ih Duh Sveti daje vjernima.

Važno je istaknuti da se duhovno očinstvo može ostvarivati u različitim stupnjevima. To ovisi o metodi i praksi duhovnog rada za duše te vrsti pastoralnog djelovanja u Crkvi.

U prvom redu, kada odnos duhovnog oca i duhovnog sina dođe dotle da se konkretno ostvaruje određeni način nasljedovanja Krista po djelovanju Duha, tada se ostvaruje dublje međusobno zajedništvo. Tako je Timotej Pavlov »pravi sin u vjeri« (1 Tim 1, 2), a on je njegov duhovni otac i uzor za nasljedovanje. On daje vlastiti pečat tom djelovanju. Timotej je primio dar vjere od Boga, ali uz Pavlovo poučavanje konkretnog puta nasljedovanja Krista. To je duhovno očinstvo u punom smislu riječi. Pavao je postao sredstvo »rađanja« osobnog duhovnog života Timotejeva i on na taj način postaje njegov duhovni sin. To očinstvo budi osobne veze koje prati puno povjerenje i cjelovita duhovna komunikacija.⁷

Onoj pak osobi čija se duhovna zadaća sastoji u tome da olakša put drugoj osobi prema Kristu, a da joj ne posreduje odlučujući pristup do Krista, više odgovara naziv »duhovni pratilac« ili »duhovni pomoćnik« u životu vjere. Pavao kaže: »Jer da imate u Kristu i deset tisuća učitelja, ipak ne biste imali više otaca« (1 Kor 4, 15). U svakidašnjici kršćanskog života svi vjerski poučeni kršćani trebaju biti spremni biti »pratioci« onih koji traže duhovnu pomoć na putu vjere. To se posebno može odnositi na članove jedne obitelji prema drugima, na prijatelje i znance, koje se može osobno pomagati na putu vjere.

Na koncu možemo zaključiti da je riječ o duhovnom roditeljstvu onda kad se prenosi i pospješuje vjerski život po duhovnoj pomoći ili vjerskom poučavanju. U tom smislu se Pavao naziva duhovnim ocem Solunjana: »Kao što znate, svakoga

5 Usp. *Direction spirituelle, u: Dictionnaire de spiritualité*, III, 1008–1060.

6 HAUSHERR, Irénée, *Direction spirituelle en Orinet autrefois*, Roma: Pontificium Institutum Orientalium Studiorum, 1955, 20.

7 Usp. LÉGAUT, Marcel, *L'homme à la recherche de son humanité*, Mayenn: Aubiere, 1971, 211–267.

smo od vas kao otac svoju djecu, poticali, i zaklinjali da živite dostojno Boga koji vas pozva u svoje kraljevstvo i slavu« (1 Sol 2, 11–12).⁸

1.3. *Duh Sveti*

Isus Krist je kazao za Duha Svetog da je »Branitelj« i »Duh istine« koji će uvesti u svu istinu i ostati »zauvijek« s učenicima (Iv 14, 17); da će podsjećati na sve što je Isus govorio i poučavao, te da će »svjedočiti« za njega (Iv 14, 26).

Nakon odlaska Kristova sa zemlje, Duh nastavlja njegovo djelo i vodi duše k Bogu. On vodi apostole i Crkvu u ostvarenju Kristova poslanja. Njegova je uloga usmjeravati sve članove Crkve da formiraju lik Kristov, prema dobivenim milostima u svom životu (usp. Ef 4, 13).

Duh Sveti je unutarnji učitelj svakog vjernika koji s njime surađuje. On poučava, kako u tajnama ljudskog života i svijeta tako posebno u tajnama vjere. Kršćanin tako postiže »mudrost« koja dolazi od Boga (1 Kor 1, 23) i tako postaje po Duhu prosvjetljen, primajući udjela u Božjem svjetlu. Duh Božji djeluje i po svojim nutarnjim poticajima. Ovi se mogu u tišini molitve prepoznati i prihvatiti. No, poticaji i nadahnuća Božjeg Duha nisu uvijek jasna i nesumnjiva. A mogu se pojaviti i drugi, suprotni poticaji. Kako valja postupati u takvim situacijama? Savao je na pitanje: »Gospodine, što mi je činiti?« čuo odgovor: »Idi u Damask i reći će ti se« (Dj 22, 10). Iako je Savao čuo Isusa, ljudi ipak imaju misiju vodstva, da mu odgovore na pitanje. Duh Sveti redovito vodi ljude preko ljudi kao duhovnih pomoćnika.

U tom djelovanju Duha Svetog za Pavla je »razlučivanje duhova« (1 Kor 12, 10) posebni dar, tj. da se uoči podrijetlo nutarnjih poticaja, jesu li od Božjeg Duha, ili su od Zlog duha, ili su od ljudske naravi. Tako je, primjerice, prigodom nereda u Korintu Pavao pozivao vjernike da uđu u svoju nutrinu gdje »prebiva« Duh Sveti (1 Kor 4, 16) i razluče slaže li se razdor u zajednici s vjerom i da po plodovima prosude koji duh na njih djeluje (usp. Gal 5, 19–23). U tom primjeru imamo i temelj osobnog duhovnog vodstva: da svaki vjernik u molitvi nastoji razlučiti po plodovima podrijetlo nutarnjih poticaja i slijediti ono što upozna da je od Božjeg Duha.

Tako je jedna od važnih zadaća duhovnog vođe da pomogne razlučiti duhovne poticaje u dušama. To je ujedno i znak potrebe duhovne pomoći u određenim okolnostima i složenim situacijama duhovnog života.

2. *Duhovno vodstvo u Crkvi*

Duhovno roditeljstvo, koje je posebno zaživjelo u zajednici prve Crkve, nastavilo se posebno prakticirati u monaškom životu. Daljnji razvoj duhovnog vodstva vezan je uz karizmatске osobe kršćanske duhovnosti i uz zahvate Crkve u praksu duhovnog vodstva.

8 Usp. BERNARD, Charles André, *L'aiuto spirituale personale*, Roma: Rogate, 1978, 9–13.

2.1. *Duhovni otac u monaštvu*

Među monasima, posebno cenobitskog tipa, za one koji su druge duhovno pomagali prevladava naziv »otac« i »duhovni otac«. Nazivi su nastali i zbog sličnosti s tjelesnim ocem koji rađa na život tijela, dok onaj rađa, uz djelovanje Duha, na život vjere. A radi se o monasima koji nisu bili svećenici i koji su pružali individualnu duhovnu pomoć onima koji su im se htjeli pridružiti.

Bazilije Veliki (330.–370.), prvi zakonodavac i organizator istočnog monaštva, u svojim »Općim pravilima« za monaški život piše: »Nijedan podložnik, samo ako želi pokazati pohvalan napredak i nasljedovati život po zapovijedima Gospodina našega Isusa Krista, ne smije kod sebe zadržati neotkrivenim nijedan pokret duše niti smije nepromišljeno izustiti nijednu riječ, nego mora razotkriti tajne srca onoj braći kojoj je povjerena briga da se blago i samilosno bave bolesnicima.«⁹ Čini se da »braća« koje Bazilije predviđa za duhovnu pomoć ne trebaju biti svećenici. Uz to Bazilije ostavlja slobodu u biranju duhovnog pomoćnika među onima koji su iskusni i koji mogu razlučiti između dobrih i loših misli, te pokazati pravi put po razlučivanju djelovanja duhova. Njima treba otkriti vlastitu savjest i sve što uzne- miruje dušu.

Odnos između duhovog oca i duhovnog sina oslanjao se na usmenu predaju i vlastiti primjer. On je bio učitelj života. Njegova uloga je bila više praktična nego teorijska, više se odnosila na konkretni život nego na znanje. Na njega su spadale razne teme duhovnog života kao što su: pokora, razlučivanje djelovanja duhova, duhovna borba, težnja za nutarnjim sjedinjenjem s Bogom.

A u odnosu učenika prema duhovnom ocu očekivala se jaka volja za duhovnim napretkom, puno povjerenje i duhovna raspoloživost. Sve to upravo potvrđuje kako je među monasima postojalo duhovno individualno vodstvo.¹⁰

Također i sv. Benedikt (480.–547.), zakonodavac zapadnog monaštva, u svom »Pravilu« kaže da »monah priznaje opatu ponizno i bez zatajivanja zle misli koje mu nadolaze u srcu i sve zlo što ga je potajno učinio.«¹¹

Opat je bio starješina zajednice, a ujedno i duhovni otac kojemu treba sve otkriti, pa i svoju savjest. On je bio duhovni vođa u razlučivanju duhovnih pojava i traženju Boga kao vrhovnog Dobra. A povijesna je činjenica da prvi opati, iako su bili duhovni oci, nisu bili svećenici.

»Ne smije se zaboraviti da je duhovni vođa u prvim stoljećima bio mnogo više nego što to sadašnje ime uključuje. On je bio duhovni otac koji je 'rodio' puni život u duši učenika u prvom redu po svojoj pouci, a onda također po svojoj molitvi, svetosti i primjeru. On je bio za mladog monaha poput 'sakramenta', Gospodino- va prisutnost u crkvenoj zajednici.«¹²

Takav način individualnog duhovnog vodstva u posvećenom životu i onaj opće- niti način duhovnog vodstva preko pojedinačnog sakramenta pomirenja u općoj

9 BORAK, Hadrijan (priređio), *Redovnička pravila*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1985, 147.

10 Takav duhovni otac u Rusiji se naziva »starec«, u Indiji »guru«, a u islamu »šeik«.

11 BORAK, Hadrijan, (priređio), *Redovnička pravila*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1985, 263.

12 MERTON, Thomas, *Writings on Spiritual Direction*, Seabury: Neufelder and Coelho, 1982, 49.

Crkvi u biti su ostali stalni kroz čitav srednji vijek. A duhovna formacija mladih u posvećenom životu nije se u biti mijenjala, tj. trebalo je otkriti duhovnom ocu sve napasti i nemire savjesti, duhovna opterećenja i zle misli, kako bi se uz duhovno razlučivanje upoznala volja Božja.

2.2. *Ispovjednik kao duhovni vođa*

Vjerski duhovni život koji se je razvijao kroz povijest duhovnosti, na koncu srednjeg vijeka posebno ističe mislenu molitvu kao privilegirano sredstvo duhovnog napretka. Takva molitva po sv. Tereziji Avilskoj (1515.–1582.), koja je bila duhovna majka svojih redovničkih sestara, iziskuje duhovnog vođu i trajnu duhovnu pomoć. Za nju je duhovni vođa, zbog stroge klauzure i običaja da s pratnjom ide u govornicu, bio ispovjednik. Individualno duhovno vodstvo u praksi nije bilo moguće izvan ispovjedaonice.¹³ Slično mišljenje je zastupao i veliki učitelj duhovnog vodstva sv. Ivan od Križa (1542.–1591.), koji posebno ističe da treba biti pažljiv u biranju duhovnog vođe: »Duša koja želi napredovati u sabranosti i savršenosti, mora nužno paziti u koje se ruke predaje, jer kakav je učitelj takav će biti u učenik, i kakav je otac takav će biti i sin.«¹⁴

2.3. *Duhovni voditelj*

Sv. Ignacije Lojolski (1491.–1556.) u svojim *Duhovnim vježbama* iznosi originalan oblik duhovnog vodstva. On povjerava »onome koji daje duhovne vježbe« ulogu duhovnog voditelja. I to čini tako što poziva vježbenika da traži Božju volju za sebe, dok razmatra o određenim vjerskim istinama i razlučuje duhovne pokrete u svojoj nutрини.¹⁵ Voditelj duhovnih vježbi ponekad produžuje duhovno vodstvo u vremenu izvan duhovnih vježbi. Ono također pomaže da se nađe suglasnost s djelovanjem Božjim i njegovom voljom.¹⁶

U ignacijanskoj tradiciji duhovnom voditelju pripada središnje mjesto, kako u procesu duhovnih vježbi tako i u procesu duhovnog života u svakidašnjici. Tako su duhovne vježbe utjecale na proširenje individualnog duhovnog vodstva u Crkvi. Kako su se, naime, duhovne vježbe davale svim staležima, tako je isto bilo i s duhovnim vodstvom.

2.4. *Službeno duhovno vodstvo*

Crkva je službu duhovnika najprije uvela u bogoslovna sjemeništa koja su bila uspostavljena, prema zaključcima Tridentskog sabora (1545.–1563.), za školovanje budućih svećenika. S vremenom je služba duhovnika uvedena u odgojne crkvene ustanove i u ustanove posvećenog života. Također su uvedeni redoviti ispovjednici koji su vršili službu duhovnog vođe.

13 Usp. AVILSKA, Terezija, *Put k savršenosti*, Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1982, 35–37.

14 SV. IVAN OD KRIŽA, *Živi plamen ljubavi*, Split: Simposion, 1977, III, 30.

15 Usp. LOJOLSKI, Ignacije, *Duhovne vježbe*, Zagreb: FTI, 1998, 11–18.

16 Isto, Napomena 17 i 19, 16.

U to vrijeme se duhovno vodstvo počelo sve više širiti na redoviti život u svijetu jer je prestalo ovisiti o modelu pojedinih učitelja duhovnosti. Pravi apostol duhovnog vodstva svjetovnjaka bio je sv. Franjo Saleški (1567.–1622.). Sam je, kao biskup, individualnim duhovnim vodstvom mnogima pomogao da dođu do dublje spoznaje Božje ljubavi. A njegova knjiga *Filotea* pravi je primjer duhovnog vodiča.¹⁷

Uz to, praksa duhovnog vodstva sve više se je vezivala uz sakrament pomirenja. Tako je autoritet duhovnog vođe imao udjela u jurisdikciji svećenika. Veliki pobornik takvog duhovnog vodstva, osobito mladeži, bio je sv. Ivan Bosco (1815.–1888.). Kad bi mu se netko obraćao za duhovno vodstvo izvan sakramenta pomirenja, on ga je svakako rado pomogao, ali ga je upozoravao na vjernost ispovjednikovim savjetima.¹⁸

Crkva i u naše vrijeme traži da »svako sjemenište ima barem jednog duhovnika«¹⁹ koji može biti ujedno i ispovjednik, ali ne mora. Isto tako, i druge crkvene odgojne ustanove i zavodi imaju određene ispovjednike koji su obično i duhovni vođe. To posebno vrijedi za ustanove posvećenog života koje određuju, prema vlastitom pravu, određene ispovjednike koji su često i duhovni vođe. Na taj način je u Crkvi postala praksa da se službeno duhovno vodstvo veže uz sakrament pomirenja i tako smatra službom svećenika.²⁰

3. Narav duhovnog vodstva

Duhovno vodstvo u Katoličkoj crkvi ima svoje bitne elemente koji ga čine jedinstvenim. Oni se pokazuju u kršćanskoj tradiciji i duhovnosti kao njegove stalne oznake. Po njima se ocrtava narav duhovnog vodstva.

Prisutnost i djelovanje Duha Svetoga je bitna oznaka duhovnog vodstva. On je glavni duhovni vođa u svim vjerskim promjenama. Njegovo djelovanje pokazuje se kao temeljno u duhovnom vodstvu. Predmet je duhovnog vodstva duhovni život koji nastaje i razvija se po djelovanju Duha Svetoga. Ovaj je prvi učitelj i oživotvoritelj u duhovnom životu. Kršćanin se po Kristu, koji je jedini posrednik, povezuje s Bogom, uz djelovanje Duha Svetoga koji po milosti »prebiva« u srcima vjernih (2 Tim 1, 14), glavni je ostvaritelj Božjeg plana u svakom pojedincu. Duhovno vodstvo je posve u službi vodstva Božjega Duha. Ono treba biti poučljivo njegovim planovima i inicijativama. Svaki je duhovnik naime Božji suradnik koji ne zasjenjuje djelovanje Duha, nego ga pospješuje. U tu svrhu se mora oslobađati, s jedne strane od svakog paternalizma koji ugrožava slobodu osobe, a s druge strane svake pasivnosti koja bi mogla ugroziti rast osobe. Duh Sveti pokreće kršćanina u njegovoj nutrini i ovaj se treba »pokoravati glasu Oca« (GS, 16). Tako je prvi duhovni vođa uvijek Duh Sveti. A zadaća je duhovnika da pomogne kršćaninu u razlučiva-

17 SALEŠKI, Franjo, *Filotea*, Zagreb: KS, 1990.

18 Usp. VIGANO–AUBRIY–SCHEPENS, *Duhovno vodstvo*, Zagreb, 1983, 58–59.

19 ZAKONIK KANONSKOG PRAVA, Zagreb: Glas Koncila, Kan. 239, 2.

20 Usp. FLEMING, David L. (ed.), *The Christian Ministry of Spiritual Direction*, St. Louis, 1988, 54–71

nju djelovanja Božjeg Duha od djelovanja drugih duhova, te da slijedi njegove poticaje.

Duhovna teologija je bitni element duhovnog vodstva. Kršćansko duhovno vodstvo uvijek se kreće u sferi nadnaravne vjere i duhovne teologije. Vjerna osoba koja iskreno teži za radikalnijim duhovnim životom, traži duhovnika u prvom redu kao posrednika Božje riječi i Božje istine. On će tako u određenoj situaciji iznositi Božju riječ, i to u prvom redu kao istinu za život.

Uistinu je najvažnije da se uvijek stavi u prvi plan duhovno–teološki karakter duhovnog vodstva. To ne znači da se drugo isključuje, primjerice moral i psihologija, nego se uzima kao drugotno i kao pripomoć. Tako se izbjegne ono miješanje kako teoloških disciplina tako i prirodnih znanosti. Bez ikakvog eliminiranja ili podcjenjivanja drugih područja nužno je odstraniti svaku isključivost drugih disciplina u duhovnom vodstvu. Ono bi izgubilo svoj identitet ukoliko bi ga se poistovjetilo s psihološkim »savjetovanjem«.

Uz to, crkvenost je stožerni dio duhovnog vodstva u Katoličkoj crkvi. Duhovno vodstvo je služba Crkve za duhovni napredak vjernika i jedna njezina prisutnost pred članovima Crkve. Ona mu daje jamstvo za ostvarenje Božjeg plana u pojedinim osobama. Njoj je Isus Krist ostavio vlast da priznaje ili ne priznaje posebne darove Duha Svetoga. Tako je Crkva osudila duhovne pokrete i sekte koje su zabacivale duhovno vodstvo, kao što je to bila sekta »prosvjetljenih«. ²¹

4. Svojstva duhovnog vođe i duhovnog vodstva

Vodstvo duša je vrlo odgovoran posao. Za duhovnog vođu se traži teološka pripremljenost i duhovno iskustvo. A i samo duhovno vodstvo ima određene kvalitete koje ga predstavljaju i razlikuju od svih drugih metoda duhovne pomoći.

4.1. Svojstva duhovnog vođe

Duhovni vođa u prvom redu nastupa kao *svjedok Božji*. Njegov je rad uvijek svjedočanstvo za Boga: iz toga proizlazi i autoritet duhovnog vođe koji nije pravni nego autoritet »Božjeg čovjeka«. Isto tako ni duhovno očinstvo nije od njega, nego je dar Božji. Duhovni otac surađuje s Duhom Svetim koji ostvaruje Očev plan u vjernima. I svaka duhovna pomoć što ju duhovnik čini, konačno se ostvaruje po Božjem Duhu. Zadaća je, naime, duhovnog vođe da uz pomoć darova Duha duhovno pomaže drugima. U svemu ga treba voditi dar ljubavi, da traži dobro drugih i ostavlja osobne interese. U prvom redu on djeluje snagom vjere u Isusa Krista, koji je nositelj života po milosti, a sve mu drugo u tome pomaže.

Zatim je duhovnik *duhovni odgojitelj*. U tome nalazi idealni primjer u Isusu Kristu koji je bio strpljivi odgojitelj apostola. ²² Prvotna uloga duhovnog odgojitelja nije u tome da odgovara na teološka pitanja, nego više da pomogne u traženju

21 »Prosvjetljeni«(alumbados) su vjerska sekta koja je nastala u 14. stoljeću, u Španjolskoj. Smatrali su da ih direktno vodi Duh Sveti, pa im ne treba niti Crkva niti ikakva druga duhovna pomoć.

22 Usp. ROUSTANG, T., Jesus Christ nôtre pédagogue, u: *Christus*, n. 25(1960), 90–103.

i ispunjenja Božje volje. Njemu pripada dar »razlučivanja duhova« (1 Kor 12, 10). Njegova je zadaća dovesti osobu da sama razlučuje duhovne pokrete i dođe do prave odluke. Tako posao duhovnog oca ulazi u područje praktičnog života. Zato mu govor treba biti jednostavan i u duhu poniznosti. U tome mu pomaže poznavanje duhovne teologije i praktična duhovnost, kako su je sveci živjeli.

Duhovno iskustvo pak treba posebno resiti duhovnog vođu. A to znači da ima dublje doživljaje duhovnog života i da prvotno ne promatra stvari »po tijelu« nego »po Duhu« (Gal 5, 16). Duhovno iskustvo ne ovisi toliko o broju raznih susreta u različitim situacijama, nego više o tome koliko može prosuditi duhovno značenje raznih pojava. Od duhovnika se ne traži da osobno doživi sva duhovna stanja, nego da razluči i usmjeri na ono što više odgovara Božjoj volji i duhovnom dobru osobe. Od njega se traži da bude osoba molitve. Po njoj se, naime, on ne samo raspoložuje za primanje Božjeg svjetla u konkretnoj situaciji, nego i pročišćuje srce od svake zapreke. Duhovnik nikad ne nameće svoj izbor, nego u poniznosti osvjetljuje put za osobnu odluku i suradnju s milošću. Uz to mu veoma koristi osnovno poznavanje psihologije i psiholoških zakona.²³

4.2. Svojstva duhovnog vodstva

Individualnost u prvom redu označuje individualno duhovno vodstvo. To je njegova prva oznaka. Individualno duhovno vodstvo se bavi pojedinom osobom i njezinim problemima. Upravo ta individualnost mu daje veću određenost i sigurnost jer omogućuje prilagođivanje zahtjevima i potrebama pojedine osobe. Ona označuje s jedne strane cilj duhovnog vodstva, a s druge strane njegov subjekt. Cilj je duhovnog vodstva osobna svetost koja se mijenja od osobe do osobe i ostvaruje na različiti način. A što se tiče subjekta duhovnog vodstva, on ima individualna svojstva koja valja upoznati i individualno ih pomagati. Svaka osoba ima vlastite sklonosti i nadarenosti. Poznavanje i prihvaćanje tih činjenica omogućuje osobi punu zauzetost i harmoničniji razvoj duhovnog života. Duhovno vodstvo je tim djelotvornije što više vodi računa o nutarnjim uvjetima i ambijentu dotične osobe. Tako se, primjerice, kod jedne osobe sve može postići samo dobrotom, a kod druge osobe se nešto postiže samo čvrstoćom. Ista stvar može biti primljena ili odbijena, ovisno o načinu kako se prikaže. Ukoliko se radi o osobama koje su spremne na žrtvu, može se postići mnogo u kratko vrijeme. Naprotiv, s neodlučnim osobama treba mnogo strpljivosti i valja biti zadovoljan s malim koracima, inače se obeshrabre i ne učine ništa.

Nadalje *sloboda* je važna karakteristika duhovnog vodstva. Ono je svojevolljno, kako u izboru duhovnog vođe i prihvaćanju njegova vodstva tako i u otkrivanju savjesti. Osim grijeha koji se ispovijedaju, sve drugo što spada na savjest ostaje tajno ukoliko sama osoba to ne otkrije. Upravo takav postupak u duhovnom vodstvu i puna diskrecija pripomažu međusobnom povjerenju i svojevolljnom očitovanju savjesti. To je veoma važno za praksu samog duhovnog vodstva.

23 Usp. CRUCHON, Georges, *Le prêtre conseiller et psychologue*, Paris: Salvator, 1971. 115–142.

Konačno, *nadnaravnost* je bitna oznaka kršćanskog duhovnog vodstva. Razvoj duhovnog života, naime, nadnaravan je, po vjerskoj praksi i vježbanju u kreposti direktan je njegov predmet. Isto tako nadnaravna vjera i ljubav trebaju prožimati život osobe. A također i djelovanje duhovnog vođe proteže se u prvom redu na one aktivnosti koje nose moralnu odgovornost. Na taj način ne spada na duhovnika da se miješa u druga pitanja, osim kada bi se njihovo djelovanje kosilo s Božjom voljom i zakonima Crkve. Naime cilj kršćanskog života je postizavanje svetosti, koja je u »podudarnosti s Božjom voljom, koja je izražena u stalnom i točnom ispunjavanju dužnosti vlastitoga staleža.«²⁴ Tako se duhovnik direktno brine za duhovni život osobe, tj. primanje sakramenata i vršenje molitve, vježbanje u kreposti i Božjoj prisutnosti, ispunjavanje staleških dužnosti. A o drugim pojavama vremenitog života indirektno vodi brigu, tj. ukoliko pospješuju ili priječe osobnu svetost.

U duhovnom vodstvu *dijalog* je najčešći način duhovnog razgovora, premda ima i drugih načina, primjerice *pismeno vodstvo*. U tom dijalogu, oči u oči, ne događaju se samo izmjene informacija, nego se u Božjoj prisutnosti (usp. Mt 18, 20) skrbno traži duhovna pomoć. U tu svrhu duhovni otac treba znati slušati, uzimajući u obzir sve okolnosti i gledajući korijene slabosti. U tome mora pokazivati uravnoteženost i nutarnju slobodu. Što se tiče očitovanja savjesti, ono treba doći spontano i svojevoljno. Korisno je da se iznese prošlost kako bi se mogla korisnije planirati budućnost. A što se pak tiče duljine duhovnog razgovora, to ovisi o mogućnostima i duhovnoj potrebi. Duhovni otac ne bi smio pokazivati nezainteresiranost za probleme jer je posrednik Kristov. Njegovo ponašanje treba ulijevati ohrabrenje i srdačnost. I duhovni otac treba iskreno voljeti osobe, kao što je i Krist volio »svoje ovce« (Iv 10, 14). No duhovni otac mora staviti služenje u prvi plan i ne dozvoliti da to bude afektivnost. Treba imati na pameti Isusove riječi: »Istina će vas osloboditi« (Iv 8, 32).

5. *Oblici duhovnog vodstva*

U Katoličkoj crkvi postoje, osim službenog duhovnog vodstva, i drugi oblici vodstva duša. Tako ne postoji jedinstveni oblik duhovnog vodstva, nego su različite mogućnosti da se pruži duhovna pomoć bližnjem.

Sakramentalno duhovno vodstvo je takav oblik vodstva koji se, dogovorno sa svećenikom, povezuje sa sakramentom pomirenja. Osobe koje žele dublji duhovni život, očekuju duhovnu pomoć s obzirom na svoje duhovno stanje. Sakrament ispovijedi nije samo za oprostjenje grijeha, nego i za odgoj savjesti. Ponekad to upućuje ispovjednika na otkrivanje skrivenih korijena za optužene grijeha. Tako može dati prikladniji savjet. Ukoliko se nekad jave značajnije teškoće, koje se ne mogu u kratko vrijeme riješiti, dobro je osobu pozvati na dijalog izvan ispovijedi. Tako sakrament pomirenja u duhovnom vodstvu nalazi svoj produžetak.

Povremeno duhovno vodstvo je oblik duhovnog vodstva koji se obavlja za vrijeme duhovnih vježbi. Ove čine privilegiranu priliku za povremeno duhovno vod-

24 AAS, XII (1920), 173.

stvo. Po sebi je jasno da se osoba koja se daje višednevnim razmatranjima o tajnama vjere raspoloži za ozbiljniju reviziju duhovnog života. U tu svrhu mnogo koristi razgovor s voditeljem ili detaljnije otkrivanje savjesti u sakramentu pomirenja i traženja duhovne pomoći. Tako voditelj duhovnih vježbi postaje osobni duhovni vođa. Međusobni odnosi idu dalje od jednostavnog savjetovanja. A dogodi se da se duhovno vodstvo produži i nakon duhovnih vježbi.

Prema sv. Ignaciju Lojolskom duhovne vježbe se također mogu obavljati i u svagdašnjem životu. Taj način obavljanja duhovnih vježbi obuhvaća: dogovor s voditeljem o vremenu i načinu obavljanja vježbi, davanje određene materije za vježbu, vrijeme ponovnog sastanka s voditeljem i primanje nove materije za dnevna razmatranja. Taj je način obavljanja duhovnih vježbi uistinu produljeno duhovno vodstvo u svagdašnjem životu.²⁵

Slično se može reći i za tečajevu duhovne obnove, ili za boravak u nekom centru za duhovnost. Tamo se susreću osobe spremne za osobni duhovni razgovor, za duhovno razlučivanje o duhovnim problemima. Tako se nalazi duhovna pomoć koju pruža osobno duhovno vodstvo.

Iako pružanje duhovne pomoći redovito nije na razini prijateljstva, ponekad se i od prijatelja može zatražiti duhovna i vjerska pomoć. Tako sv. Ivan Bosco piše o svojim studentskim danima: »Mogu reći da sam od ovog prisnog prijatelja počeo učiti živjeti kao kršćanin. Potpuno sam mu se povjerio i on meni. Jedan je trebao drugoga: ja duhovnu pomoć, on tjelesnu zaštitu. Ovaj divni drug bio je moja sreća. U pravo vrijeme znao me je opomenuti, ispraviti, utješiti. I da sam mogao napredovati u svom zvanju, to doista njemu dugujem.«²⁶

Trajno duhovno vodstvo u redovitim okolnostima duhovno je vodstvo koje se temelji na većem stupnju međusobnih odnosa. Vjernička osoba koja teži za dubljim duhovnim napretkom, u slobodi se povjerava osobi koju smatra kompetentnom i iskusnom za duhovnu pomoć i savjet. Sa sakramentom pomirenja ili bez njega ovaj oblik vodstva uključuje redoviti osobni susret radi duhovne pomoći. S vremenom, ovisno o potrebi, ti susreti mogu biti rjeđi.

Duhovno vodstvo u kriznim vremenima je vodstvo za životne prilike koje nužno traže duhovnu pomoć. Te značajne situacije mogle bi se svesti na tri slučaja:

- a) Izbor određenog kršćanskog zvanja u Crkvi, primjerice biranje zvanja prema nekoj karizmi. Crkva je predvidjela za te slučajeve institucionalizirano i metodičko vodstvo u sjemeništima i u novicijatima.
- b) Slučajevi jakih kriza koje su povezane s fiziološkim, psihološkim ili duhovnim razvojem. To su npr. stalne i produžene napasti te česti moralni padovi, jake skrupule, psihički nemiri, duhovne depresije, duboka razočaranja, neuravnoteženosti nakon nenadanih promjena.
- c) Vrijeme posebnih Božjih milosti i poziva koje traže novi duhovni hod, primjerice mistični darovi.

25 LOJOLSKI, Ignacije, *Duhovne vježbe*, Zagreb: FTI, 1998, br. 18–19.

26 VIGANÒ–AUBRY–SCHEPENS, *Duhovno vodstvo*, Zagreb, 1983, 49.

U tim i sličnim slučajevima potreban je duhovni vođa na poseban način. Pojedini slučajevi uvjetuju način i vrijeme. Ti slučajevi također traže kompetenciju duhovnog vođe jer će nekad trebati prosuditi o potrebi obraćanja psihologu ili psihoterapeutu.²⁷

6. *Duhovno vodstvo i psihologija*

Psihologija kao nauka o čovjeku, može vrlo mnogo koristiti duhovnom vodstvu. No između njih se mogu javiti teškoće i problemi ukoliko se u praksi zamjenjuju bilo područja djelovanja bilo metode rada.

6.1. *Duhovno vodstvo i psihološko savjetovanje*

Savjetovanje kao psihološka metoda označuje susret dviju osoba, od kojih je jedna stručna, a druga je bolesna. Posebno se terapijom želi postići dozrijevanje osobnosti bolesne osobe. Terapija postiže svoj cilj kad pomogne bolesnoj osobi da shvati i prihvati vlastiti problem prilagođavanja. Tako se oslobađa od emotivnih zapreka i napetosti koje priječe ostvarenje samoga sebe.

Savjetovanje je, dakle, naravna metoda, koja služi za postizavanje naravnog cilja, a to je razvoj ili ostvarenje vlastitoga ja. Tako se u metodi mogu koristiti i duhovni motivi, no cilj nije posvećenje nego ostvarenje vlastite osobe.²⁸

A duhovno vodstvo, u užem smislu riječi, smjera u prvom redu na duhovni razvoj i veće približavanje Bogu. Ono pretpostavlja normalnu osobnost. Da bi se postigao taj nadnaravni cilj, može se služiti naravnim i nadnaravnim sredstvima koja mogu doprinosti većem dozrijevanju osobnosti, ali je jedini cilj sjedinjenje i zajedništvo s Bogom.

Dok je psihološka terapija *savjetovanja*, imajući u vidu probleme koji se odnose na prilagođavanje osobe, u službi psihologije, *duhovno vodstvo*, naprotiv, imajući za predmet nadnaravni život milosti, u službi je duhovne teologije. Zato su one posve različite, bilo u odnosu prema cilju, bilo s obzirom na sredstva i uvjete subjekta.

Duhovni vođa, da bi postigao cilj, mora se utjecati ne samo nadnaravnim sredstvima nego i onim naravnim. Psihologija mu u tu svrhu daje dragocjeni doprinos. Po njoj se valja čuvati svake isključivosti i moraliziranja jer ispod općeg dijaloga i moralnog govora uvijek postoji ljudski i osobni dijalog koji se lako zaboravi. Ne postoji, naime, neki neodređeni čovjek, nego konkretni, koji je jedinstven. Ljudi u svojoj konkretnosti ne ulaze u određene kategorije jer ih je Bog stvorio i svakom povjerio zadaću s različitom naravnom i svrhunaravnom strukturom. Svaki je čovjek jedna riječ Božja koja se ne ponavlja. Njegov temperament i karakter, njegov ljudski i vjerski odgoj, njegovo socijalno stanje i okolina, samo su neke osobine te

27 Usp. Isto, 48–52.

28 Usp. CRUCHON, Georges, *Le prêtre conseiller et psychologue*, Paris: Salvator, 1971, 7–51.

zasebnosti. Iako se duhovno vodstvo ne može posve odreći općih shema i planova, ono mora voditi računa o konkretnoj psihologiji osobe.²⁹

U duhovnom vodstvu se mogu javiti realni psihološki problemi. Svaki duhovnik ih treba, barem općenito, poznavati. On treba znati razlučiti kada je vrijeme da se osobu uputi psihijatru na liječenje. On ne smije nikada biti među onima koji žele sve probleme rješavati metodom i sredstvima asketike.

Također je značajno za duhovnog vođu da može razlučiti po vladanju osobe kad je objektivno sukladno ili suprotno idealu i kad su njezine reakcije i motivi neurotični. Isto tako, duhovnik se mora okoristiti svime onim što osoba kaže o sebi i svojoj prošlosti. Uistinu, kroz povijest duhovnosti dobri duhovnici redovito su bili i dobri poznavatelji ljudske naravi, primjerice sv. Ivan od Križa i sv. Ignacije Lojolski, pokazavši duhovnu i psihološku mudrost u vodstvu duša.³⁰

Konačno možemo reći da se u odnosu duhovnog vodstva i psihologije ne smije upasti u neko miješanje, niti područja niti ciljeva. Koliko god je ista osoba kojoj treba pomoći, toliko su različite i metode pomoći. Isto tako se ne smije upasti u neko radikalno dijeljenje. Poželjna je suradnja za duhovno i tjelesno zdravlje osobe.

6.2. *Zajedničko duhovno vodstvo*

U katoličkoj duhovnosti se u naše vrijeme javlja *zajedničko duhovno vodstvo*. Ono se nudi kao nadomjestak individualnom vodstvu. Na taj se način želi, uz pomoć psiholoških metoda, uključiti određena zajednica u duhovnu formaciju i duhovno vodstvo dotične zajednice.

Isto tako, dandanas se *dinamika grupe*, sa svim svojim psihološkim elementima i prednostima, smatra alternativom tradicionalnom individualnom vodstvu. No ona je po svojoj naravi više zajedničko nego individualno vodstvo. U tom smislu dinamika grupe ne može biti potpuna zamjena osobnom duhovnom pomaganju, ali mu može biti pomoć u više elemenata. U radu dinamike grupe dolazi naime do oslobođenja od infantilizma i drugih sebičnih sadržaja. Grupa, bilo da sluša biblijski ili liturgijski tekst, bilo da izmjenjuje mišljenja, pokazuje jednu otvorenost jednih prema drugima, što je inače teško postići. Zatim grupa stavlja objektivne zahtjeve radi činjenica koje se iznose. To vodi do suočenja jednih s drugima. No da bi to suočenje u grupi postalo korisno, ono upućuje na individualni dijalog.

Na taj način, zajedničko vodstvo bilo kojega tipa može biti pomoć individualnom duhovnom vodstvu. Pitanja koja su bila postavljena u zajednici, mogu dobiti odgovor jedino u individualnom vodstvu, koje i u naše vrijeme ostaje ozbiljno sredstvo duhovnog napretka.

6.3. *Duhovni savjetnik*

Iako je čovjek jedinstveno biće, ispravno je razlikovati u njemu razna područja u kojima nastaju problemi. Tako imamo područje više naravno i prirodno, gdje se

29 Usp. BROCARDO, P., *Direzione spirituale e rendiconto*, Roma, 1966, 101.

30 Usp. BERNAERT, L., *Esperienza cristiana e psicologia*, Torino, 1965, 58.

mogu javiti psihički problemi, i područje etičko–religiozno, u kojemu se mogu javiti duhovni i vjerski problemi. Dok u prvom području valja tražiti pomoć kod psihologa, u drugom području valja potražiti duhovnu pomoć kod duhovnog savjetnika. Ukoliko su pak duhovni problemi takvi da iziskuje stručniju suradnju s psihologom ili psihijatrom, to pretpostavlja odgovarajuću pripremu duhovnog savjetnika i pristanak liječnika na suradnju.

Važno je, međutim, razlikovati savjete duhovnog savjetnika koji je svećenik i kompetentan u psihologiji i psihologa ili psihijatra. Jedno i drugo savjetovanje se oslanja na psihološke i znanstvene metode. Međutim, duhovno savjetovanje uvijek ima na prvom mjestu u vidu teološku dimenziju te je čitav proces duhovnog savjetovanja religiozan.³¹

Duhovni će savjetnik u nekim složenim problemima pitati za savjet razne komponente osobe kako bi mogao pružiti odgovarajuću pomoć.

7. *Laici kao duhovni vođe*

U naše vrijeme u Crkvi postoji službeno duhovno vodstvo koje crkvena vlast postavlja i kojeg vrše jedino svećenici. No imamo i neslužbeno duhovno vodstvo kojeg vrše nesvećenici, bilo u okviru nekih karizmi posvećenog života, bilo u pojedinim vjerskim zajednicama.

Ustvari, kroz povijest Katoličke crkve susrećemo neke slučajeve duhovnog vodstva kojeg su vršili laici obaju spolova. Tako su prvi duhovni oci u monaštvu bili nesvećenici. Oni su duhovno vodili i duhovno pomagali one koji su im se željeli pridružiti.³² Također prvi opati benediktinskog reda nisu bili svećenici, a bili su duhovni oci zajednice.

Isto tako je sv. Katarina Sijenska (1347.–1380.), karizmatična dominikanka, pružala duhovnu pomoć mnogima u svome vremenu. A sv. Terezija Avilska (1515. — 1582.), mistična karmelićanka, duhovno je vodila i pomagala svoje susestre. Također je i sv. Ignacije Lojolski, prije svoga svećeničkog ređenja 1537., davao duhovne vježbe i duhovno pomagao mnoge.

Crkva je u svojoj povijesti uvijek odobravalala da se duhovna formacija u redovničkom staležu jednog i drugog spola odvija po odobrenoj karizmi i po odobrenom pravu. A to je značilo da je sama zajednica postavljala duhovne učitelje i učiteljice za vlastite članove. Također po odobrenju Crkve individualno duhovno vodstvo u svjetovnim institutima posvećenog života mogu vršiti nesvećenici.³³

Svi ti načini duhovnog vodstva, iako ih Crkva nije službeno postavljala, bili su u skladu s Crkvom. Treba znati da duhovno vodstvo po sebi nije dio jurisdikcijske vlasti, pa nužno ne traži crkveno postavljanje u službu niti svećeništvo. Kao metoda duhovnog pomaganja među vjernicima, duhovno vodstvo traži samo dovoljnu poučenost i iskustvo o vjeri Crkve, te slobodni izbor o pomaganju u vjeri. Na taj

31 Usp. CRUCHON, Georges, *Le prêtre conseiller et psychologue*, Paris: Salvator, 1971, 34–35.

32 Usp. Apophthegmata patrum, PG, 65, 71–440.

33 Usp. ZAKONIK KANONSKOG PRAVA, Zagreb: Glas koncila, 1988, Kan 719, 4.

način vjernici mogu postati duhovni pomoćnici i vođe jedni drugima. U Crkvi, nakon Drugog vatikanskog sabora, sve više raste spoznaja da duhovno vodstvo ovisi o vjerskom znanju i obdarenosti Duhom Svetim te da ono ne može biti ograničeno samo na svećenike. Duh Sveti mnoge ljude obdaruje iskustvom, duhovnom mudrošću i duhovnim razlučivanjem tako da mogu duhovno pomagati drugima u duhovnom životu.

8. *Duhovno vodstvo danas*

Usprkos određenoj krizi službenog duhovnog vodstva u Crkvi današnjice, javljaju se znakovi njegovog oživljavanja. Duhovno vodstvo nije ništa manje potrebno u današnjoj Crkvi, nego što je to bilo kroz povijest.

8.1. *Oživljavanje duhovnog vodstva*

Nakon Drugog vatikanskog sabora javila se u Crkvi kriza službenog duhovnog vodstva. Bilo je to i zbog manjka stručno osposobljenih i spremnih svećenika za duhovno vodstvo, a također i zbog sve veće sekularizacije koja je uzdrmala i duhovno vodstvo. Tako su i sami nazivi »duhovno vodstvo« i »duhovni otac« stavljeni u pitanje. Prigovaralo se da riječ »vodstvo« odviše naglašava poslušnost i umanjuje slobodu pojedinca, a riječ »otac« u praksi dovodi do paternalizma i tako ugrožava dozrijevanje osobe. Uz to se prigovaralo tradicionalnom duhovnom vodstvu zbog spiritualizma — jer vodi brigu samo o duhu a zanemaruje tijelo, pa tako ugrožava cjelinu, kako to ističe moderna psihologija. Također mu se prigovaralo zbog individualizma i tražio se njegov nadomjestak u »dinamici grupe«. ³⁴

Nema sumnje da sve te teškoće ni dandanas nisu posve nadvladane u praksi duhovnog vodstva. No jedno duhovno i karizmatično buđenje sve je prisutnije u današnjoj Crkvi. Toliki duhovni centri i domovi duhovnih vježbi svuda se podižu. Svi oni traže i duhovne vođe i osposobljene apostole koji će duhovno pomagati dušama.

Uz to, u naše vrijeme nastaju mnogi duhovni pokreti koji traže radikalniji kršćanski život. Oni unose duhovnu svježinu i duhovnu obnovu u kršćansku svakidašnjicu. A svi oni upravo traže vodstvo da ostanu na putu Duha Svetoga i liniji Crkve. A i sama Crkva nije zbog teškoća dokinula duhovno vodstvo po svojim ustanovama, nego mu pridala još veće značenje, osobito na području odgoja u vjeri. Jedan od razloga tolikih duhovnih problema među vjernicima, upravo je manjak duhovne formacije i solidnih duhovnih vođa. I konačno, svi su duhovni velikani Katoličke crkve duhovno formirani i uz pomoć duhovnog vodstva.

34 Usp. ANCILLI, Ermano, *Dizionario di spiritualità dei laici*, Milano: Ed. O. R., 1981, 233.

8.2. *Potreba duhovnog vodstva*

Potreba duhovnog vodstva ovisna je o redovitosti i stvarnoj potrebi duše. Te su potrebe različite i ovisne o konkretnim uvjetima duhovnog života, Na taj je način nužnost duhovnog vodstva relativna i moralna.

Kršćansko iskustvo pokazuje da je duhovno vodstvo nužno, ali ne uvijek u jednakoj mjeri i na isti način. No u nekim okolnostima i neprilikama života iskustvo nam svjedoči da je duhovna pomoć nezamjenjiva. Zato je od početka u kršćanstvu postojala neka vrsta duhovnog vodstva.

Iskustvo nam svjedoči da je čovjek sam po sebi nedostatan da se bori i izbori u svim duhovnim i vjerskim problemima. Netko mu je potreban kako bi ga osokolio, bilo savjetom bilo duhovnom energijom, da ga teškoće ne pregaze. I to je znak da je kršćanin posebno socijalno biće i da je kršćanska vjera socijalna (usp. LG, 9).

Uz to, iskustvo svjedoči da neznanje i strasti mogu tako zaslijepiti i zarobiti da se objektivna istina ne može vidjeti. A i stara mudrost svjedoči da čovjek ne može biti pravedan sudac sebi i svojim problemima. Zato je, u tim i sličnim situacijama, duhovno vodstvo potrebno.

Duhovni život je, zatim, duhovna stvarnost koja nastaje uz Kristovu milost i djelovanje Duha Svetog. On se razvija slično kao i naravni život, tj. rađa se po milosti krštenja, raste po milosti sakramenta potvrde i hrani se po sakramentu euharistije. Kao što je naravni život složen i za svoj razvitak traži razne pomoćnike i učitelje, slično je i s duhovnim životom.

Tako je duhovno vodstvo posebice neophodno početnicima u duhovnom životu kako bi si pravilno formirali kršćansko shvaćanje i kršćanske vrednote. Koliki zbog nedostatka duhovnog vodstva u početku krenu krivim putem! No, duhovno vodstvo je potrebno i naprednijim kršćanima zbog problema koji manje–više redovito prate kršćanski život kao što su: iluzije, nestalnost, stalna potreba razlučivanja te potreba poniznosti. I trećoj skupini kršćana, a to su »savršeni« (1 Kor 2, 6), potrebno je duhovno vodstvo — premda u mnogo manjoj mjeri — zbog prisutnih kušnja i jakih napasti koje mogu pratiti ovaj stadij. U njemu je potrebna veća suradnja s djelovanjem Duha Svetoga i jasnije razlučivanje njegovog djelovanja od drugih utjecaja, što pak također traži iskusnog vodiča.

Zaključak

Na koncu želimo ukratko odgovoriti na postavljeno pitanje na početku: Kakvo je značenje i uloga duhovnog vodstva u Crkvi? Sažmimo odgovor u nekoliko točaka.

1. Duhovno vodstvo kao duhovna pomoć osobi temelji se na objavi, gdje se susreću primjeri duhovnog učitelja. To se posebno ispunilo u Isusu Kristu koji daje primjer u pružanja duhovne pomoći dok primjerice uči učenike moliti Očenaš (Lk 11, 1–4). On postaje duhovni Učitelj na naročit način. A posebne tragove duhovnog vodstva susrećemo kod sve Pavla. On po svojim poslanicama *pismeno* vodi vjernike. A u svom apostolskom radu naziva se »duhovnim ocem« onih za koje je pastoralno radio (usp. 1 Kor 4, 15). U to

duhovno djelovanje Pavla uvijek je uključen Duh Sveti koji je prvi duhovni vođa, kako apostola tako i Crkve kroz stoljeća. Uloga mu je formiranje lika Isusa Krista u životu vjernika (usp. Ef 4, 13). On je nutarnji učitelj i prosvjetitelj vjernika. On redovito vodi ljude preko ljudi kao svojih pomoćnika. Budući da postoje i suprotna djelovanja, važno je prema sv. Pavlu »razlučivanje duhova« (1 Kor 12, 10). A mjerila su duhovnog razlučivanja duhovni plodovi. To je baza osobnog duhovnog vodstva.

2. Zaživjela duhovna pomoć u prvoj Crkvi ponovo je oživjela u monaškim zajednicama pod nazivom »duhovni otac« koji »rađa« duhovni život u duši učenika po svojoj pouci, molitvi, svetosti i primjeru. Oni nisu bili svećenici. Takav način duhovnog vodstva ostao je kroz cijeli srednji vijek. A potom se u modernom vremenu duhovno vodstvo vezalo uz sakrament pomirenja i uz vođenje duhovnih vježbi, što bi se nastavilo u životu. Crkva je pak institucionalizirala službu duhovnika u svojim odgojnim ustanovama. Duhovno vodstvo se dakle tako vezalo uz sakrament pomirenja i službu svećenika.
3. Duhovno vodstvo u Katoličkoj crkvi ima svoj identitet. Duh Sveti je prvi duhovni vođa duša i svaki je duhovnik u njegovoj službi. Duhovnik se treba oslobađati svakog paternalizma koji ugrožava slobodu osobe ali i svake pasivnosti koja koči duhovni napredak. I konačno, treći bitni dio duhovnog vodstva je njegova crkvenost, ukoliko Crkva pruža garanciju za suradnju s Duhom Svetim.
4. Uz to su duhovni vođe u službi Crkve Božji svjedoci. Njihov rad uvijek svjedoči za Boga. Potom su oni i duhovni odgojitelji, po primjeru Isusa Krista. I ono u čemu posebno trebaju odgajati je duhovno razlučivanje duhovnog djelovanja u nutrini (usp. 1 Kor 12, 10). Duhovnog vođu napose treba resiti duhovno iskustvo, da sve promatra ne »po tijelu«, nego »po duhu« (Gal 5, 16). U tome mu posebno pomaže poznavanje psihologije. Dijalog je pak redoviti način duhovnog vodstva, no ono se može vršiti i drugim metodama komunikacije.
5. Uz službeno crkveno vodstvo koje Crkva postavlja, osobito u svoje odgojne zavode, postoji i neslužbeno vodstvo u više oblika. Tu je u prvom redu sakramentalno vodstvo koje je povezano sa sakramentom pomirenja. Nadalje, postoji vodstvo koje je vezano uz vrijeme obavljanja duhovnih vježbi. Ono se također može ostvarivati i unutar prijateljstva. Uz to postoji i duhovno vodstvo u redovitim okolnostima. Ovaj oblik uključuje osobni susret u četiri oka. Konačno, tu je duhovno vodstvo u kriznim vremenima koja nužno traže duhovnu pomoć i određeno duhovno vodstvo.
6. Između psihologije i duhovnog vodstva poželjna je kako suradnja tako i jasno razlikovanje. U praksi se ne smiju brkati područja djelovanja niti metode rada. Dok se psihološko savjetovanje služi u prvom redu naravnim sredstvima i cilj mu je psihičko ozdravljenje, duhovno vodstvo uvijek prvotno uzima u obzir svrhunaravna sredstva, pa makar se služilo i naravnim sredstvima. I duhovni savjetnik, koji je kompetentan u psihologiji, uvijek ima u vidu na prvom mjestu teološku dimenziju, a proces je duhovnog savjetovanja religiozan.

7. Dok u naše vrijeme službeno duhovno vodstvo vrše jedino svećenici, u povijesti Crkve nije bilo uvijek tako. U povijesti susrećemo slučajeve duhovnog vodstva laika. Crkva je odobravalala i odobrava pojedine karizme posvećenog života u kojima duhovnu formaciju vrše i nesvećenici. Valja znati da duhovno vodstvo po sebi ne traži crkveno uvođenje u službu a niti jurisdikcijsku vlast; zato je duhovno vodstvo laika također u skladu s praksom Crkve. U Crkvi, uz to, raste sve više spoznaja da duhovno vodstvo ovisi o znanju o obdarenosti Duhom Svetim, pa se nastoji da ne bude ograničeno samo na svećenike.
8. Usprkos krize na području duhovnog vodstva, javljaju se znakovi duhovne obnove koja upravo traži duhovne vode. Tome svjedoče mnogi duhovni centri i domovi duhovnih vježbi koji traže duhovne apostole za pomoć dušama. Uz to nastaju toliki duhovni pokreti koji unose duhovnu svježinu u kršćansku svakidašnjicu. A svi oni traše duhovnu pomoć kako bi ostali na liniji Crkve. A i samo crkveno učiteljstvo iznova ističe veliku potrebu duhovnog vodstva, posebno u duhovnoj formaciji u odgoju.

A kao temelj potrebe duhovnog vodstva ostaje stoljetno kršćansko iskustvo da duhovna pomoć, iako relativna, može postati nezamjenljiva u teškoćama kršćanskog života. Uz to, duhovni život koji nastaje uz Kristovu milost i djelovanje Duha Svetoga, veoma je složen u svom rastu i razvoju. Zato u svim svojim stadijima traži, premda ne na isti način, jedno duhovno vodstvo. O tome svjedoče i duhovni velikani Katoličke crkve.

THE MEANING AND ROLE OF SPIRITUAL LEADERSHIP IN THE CHURCH

Roko PRKAČIN

Summary

Spiritual leadership in the Church as spiritual assistance in religious issues commenced with the first Christian communities. It has remained present, in various forms throughout the Church's history. The article describes biblical–ecclesiastical leadership on the one hand and its spiritual theological foundations on the other. Priests and laymen alike have offered spiritual assistance for spiritual problems. It was not until the 16th Century that spiritual leadership become an institutionalised ministry for the purpose of spiritual advancement and formation. Since it became connected to the sacrament of Penance, it also became narrowly connected with the ministry of priesthood. Some saints and spiritual leaders have especially advanced spiritual leadership. Also, spiritual leadership has been enriched, particularly in its methods and practise by the psychological sciences. As such, despite the crises that it has undergone in our times, it has become an indispensable aid to those who wish to tread the path of sanctity more radically.

